

ЩО СКАЗАВ ТАРАС БУЛЬБА

Что такое Гоголь? Что такое «Тарас Бульба»? Один из краеугольных камней патриотизма, который закладывается в молодую душу

Володимир Бортко

пропагандист, українофоб, колись видатний режисер

«сочинения мои... почти всех привели в заблуждение насчет их настоящего смысла»

Микола Гоголь

I

- Що сказав Тарас Бульба?
 - «Я тебе породив, я тебе і вб'ю»
 - Кому сказав?
 - Сину, Андрію
 - Сина вбив?
 - Да. Правильно зробив.
 - Чому?
 - Тому що Андрій – зрадник. «Предатель Родины».
 - А Тарас?
 - Тарас Бульба – Герой, захисник.
- (Розмова записана в київському офісі, літо 2020)

Повість «Тарас Бульба» заперечує дар життя для тих, хто не входить у категорію свої.

Свої (козаки) ненавидять чужих (ляхів, татарву) безкомпромісно, без можливості примирення навіть теоретичного. Краще померти, ніж жити у неправильному неруському світі. «Тарас Бульба» - це найвідвертіше втілення «русского мира» у великій літературі.

Починаючи повість Микола Васильович міг би сказати: «За мною, читачу, я покажу тобі Героя! Великого! Впевненого! Він тобі сподобається. Ти будеш дивитися на світ його очима. Будеш вірити у те, у що вірить він. Я покажу тобі брехуна, і ти не помітиш, як він порушує клятви. Я покажу тобі грабіжника, і ти ненавидитимеш пограбованих. Я покажу тобі людину, яка вбила сина, і ти будеш зі сльозами жаліти. Того, хто вбив. Будеш проклинати зрадника-сина, не помічаючи зради батька.

Ти будеш захоплюватися Героєм, співпереживати Йому, сподіватися на перемогу, уявляти себе не мирним жителем, приреченим на голодну смерть в обложеному місті, але епічним воїном, готовим різати неруську погань.»

Для Пам'яті індивідуальної чи колективної факти не мають значення. Немає значення суть об'єкта реального чи уявного. Головне - наша інтерпретація. Не важливо, ким є уявний Тарас Бульба. Важливо те, як ми його сприймаємо. Фактично Гоголь створив образ психопата-вбивці не здатного до мирного життя, що губить своїх близьких і себе самого. Монстра. Але симпатичного.

В одному і тому ж творі росіяни бачать «вершину всего патриотического»¹; українці – «Золотий Вік Козацтва», який легітимізує Україну, як окремішню державну структуру з власною армією і самоврядуванням.²

З точки зору колективного несвідомого - Тарас Бульба реально жив і героїчно помер. Не важливо, що полковника Бульби не існувало, і, якщо читати уважно, не могло існувати.

Повість «Тарас Бульба» розкриває сенс життя:

1. Сенс життя людини в тому, щоб служити товариству, бути частиною чогось більшого

«Нет уз святее товарищества! Отец любит свое дитя, мать любит свое дитя, дитя любит отца и мать. Но это не то, братцы: любит и зверь свое дитя. Но породниться родством по душе, а не по крови, может один только человек.»

"Первый долг и первая честь казака есть соблюсти товарищество»

2. Сенс російського товариства у цьому, щоб виконати Місію, для якої дуже специфічний «бог» обрав Російський народ.

І тут «Російський» - не населення в географічних межах Московії, і не національність, а приналежність до особливого світовідчуття, до особливої Віри, заповіді якої відмінні від традиційних християнських.

"Садись, Кукубенко, одесную меня! -- скажет ему Христос, ты не изменил товариществу, бесчестного дела не сделал, не выдал в беде человека, хранил и сберегал мою церковь".

Російська Віра скасовує застарілі заповіді «не убий, не вкради».

Кукубенко і Христос. Смішно. Але тут комічна складова додає достовірності новій притчі.

Справжня Російська Церква - не церква попів³. У війську Тараса Бульби попів немає, козаки не беруть участь у церковних службах.

Козаки (справжні люди) — це і є Церква. «Не особая религия – православие – отделила Россию от Запада, а сами русские отделили себе религию»⁴

Микола Васильович передає суть особливого месіанського світосприйняття (російського православ'я) сформованого в XV столітті в ізолюваному анклаві московського улусу Золотої Орди під впливом трьох епохальних подій, які в історичній перспективі сталися практично одночасно:

¹ «вершина всего патриотического, всего национального, всего героического в нашей литературе» (И. Виноградов «Страсти по Гоголю», 4)

² Історія України сфокусована на історії Запорізьких козаків. Значною мірою саме повість «Тарас Бульба» вплинула на основну течію української історіографії. Запорожці традиційно, але особливо після Гоголя є для українських істориків носіями правильної України. Історія України в шкільних підручниках зосереджена на острові у нижній частині Дніпра. Територія України розростається в міру козацьких війн з кульмінацією Богдана Хмельницького. Юрій-Болеслав Тройденевич, Галичина і Волинь, битва під Оршею досі не відносяться до «правильної України». Можливо тому, що під Оршею в 1514 році «нші побили Москву», і тут наші – це поляки, білоруси, литовці і ті самі неправильні українці, які населяли в тому числі Дубно, приречене в повісті на голодну смерть правильними козаками.

³ В повісті православні попи – зрадники «И Потоцкий не красовался бы больше если бы не спасло его находившееся в местечке русское духовенство»

⁴ «Искушение революцией» В. Шаров

1439-1445 «Зрада Константинополя» (Ферраро-Флорентійская Унія): православний Константинополь об'єднався з католиками — «зрадив Істинній вірі»

З точки зору московитів на території Московії залишився єдиний народ на Землі, який не відступив, зберіг справжню православну Віру. **«Русскій народъ...»** прямо и убѣжденно **объявляють «богоизбраннымъ»...** паствою великаго Богоизбраннаго Христова стада словесныхъ овецъ, московиты называються «Богоименитымъ народомъ истиннаго православья», Московія — «Богонасажденнымъ раемъ мысленнаго востока праведнаго солнца Христа»⁵

1453 Падіння Константинополя. Не минуло й десяти років після Унії, як Господь покарав «відступників-греків»: падіння Царського Граду - Константинополя сприймається московитами, як явний Божий Суд.

«русские въ завоеваніи Царьграда османами прочли возмездіе ему за преданіе православія «въ латинство»⁶

Московіти вважають себе праведним народом, єдиним народом, який уцілів серед усіх християнських народів «едино стоитъ подъ благодатію Христовою» со своей «богоспасенной» столицею — центромъ вселенскаго православія. Москва - Богомъ спасаемый градъ»⁷

1459 Крах Золотої Орди. Помер Кічі Мухаммед - останній Цар Золотої Орди. Московське князівство стає незалежним і, порівнюючи з іншими уламками, відносно благополучним. Московські князі, незважаючи на те, що відносяться до молодшої лінії Чингізідів, претендують на спадщину Всесвітньої Імперії. «контрасть между несчастьемъ грековъ и процвѣтаніемъ родной земли логически велъ книжниковъ къ выводу объ ея превосходствѣ... къ мысли о томъ, что **она одна теперь въ цѣломъ мірѣ** остается вѣрной хранительницею православной истины. Исключительное положеніе Руси въ христіанствѣ они истолковали въ пользу высшаго провиденціального назначенія ея, грандіознаго релігійно-историческаго призванія, **богоизбранія и Мессіанства**, съзвивъ понятіе вселенской церкви до... церкви русской»⁸

**У нашего царя у белаго есть вера православная,
Область его превеликая надо всей землей,
Надо всей землей, над вселенною⁹**

Московія - Земля Вибраного Народу, єдиного, який не зрадив Істину, а отже, уклав Новий Завіт з «богом»; Народу, призначеного самим «богом» для спасіння всього людства. Розширення Святої Землі - богоугодна справа. Саме тому козаки - захисники та визволителі, незважаючи на те, що захищаються, нападаючи, і визволяють чужі міста, безжалюбно знищуючи жителів, яких рятують. Тут немає суперечності: козаки звершують благу, «богу» угодну справу, тому що «освобожденные» міста нехай навіть зі зменшеним населенням включаються до Святої Землі, а значить всіх мешканців, живих чи мертвих, врятовано від неправедної сатанинської влади, тобто від будь-якої, що не є російською.

⁵ «Русь – новый Израиль» Н.И. Ефимовъ, 45

⁶ «Русь – новый Израиль» Н.И. Ефимовъ, 39

⁷ «Русь – новый Израиль» Н.И. Ефимовъ, 46

⁸ «Русь – новый Израиль» Н.И. Ефимовъ, 41

⁹ Голубиная Книга <https://history.wikireading.ru/351614>

Володимир Шаров: «Понимание себя как святого народа и своей земли тоже как святой придадо русской истории уникальное чувство правоты и, соответственно, неправоты тех, кто становился у нее на пути. **То есть когда бы и на кого бы мы ни нападали, это всегда было правильно** и во имя «всешнего», в том числе и наших жертв, блага. Ведь мы и их готовы были сделать частью Святого народа.»¹⁰

Уявляючи світ географічно набагато меншим, ніж насправді, московіти повірили, що всі народи підкоряться «істинній Вірі» під владою «Царя Белаго». І тоді вдруге прийде на Землю Христос, історія завершиться. Такою сформувався віра московитів у XV-XVI сторіччях, такою вона залишається і зараз вже без конкретики, але з переконанням, що спасіння світу прийде з Росії.

«Вся христiанская царства приадоша въ конецъ и спадоша во едино царство нашего государя... то есть росейское царство»¹¹

«Росейское царство» населено особливим обраним народом, який «какъ содержащій правую вѣру, особенно угодень Богу, дорогъ ему»¹²

Народ, який не є нацією у загальноприйнятому значенні. Самоідентифікація «русские» визначала належність до Віри. «Русскими людьми» масово ставали татари (сироти казанські), приймаючи московську версію Православ'я із зовнішніми атрибутами християнської віри, але з внутрішнім наповненням сектантства: месіанством, ізоляціонізмом і глибинним прозелітизмом, спрямованим на знищення всього, що не є російським. Знищення будь-яких альтернативних версій розвитку, як анти-світу, як царства диявола, що протистоїть Божому. Російські люди - наднаціональне утворення, в якому своїми вважаються не по крові, а за світосприйняттям.

Намагаючись визначити особливі національні риси росіянина, Микола Васильович знайшов «мертвые души», «свинные рыла вместо лиц»: інтернаціональну суміш кар'єристів, пройдисвітів, тупиць і карикатурних персонажів. Не знайшовши «русского человека» як носія певних культурних особливостей, **Гоголь в повісті «Тарас Бульба» створив ідеальний образ героя, з яким росіяни почали асоціювати себе від 1835 року і до сьогодні, що стало причиною феноменальної популярності твору.**

Свідомо ігноруючи історичних українських козаків (неконтрольованих сепаратистів, за визначенням Петра Кралюка), козаки «Тараса Бульби» втілюють міф про ідеальних росіян, етнічно об'єднаних спільним слов'янським походженням, ідеологічно об'єднаних Істинною вірою. «Православие ... сдѣлалось основою русскаго патріотизма, предметомъ національной гордости»¹³

«Настоящие русские» це ті, хто приєднується усвідомлено чи інтуїтивно до Великої Війни Добра проти Зла. У міфотворчості російського націоналізму «рѣзкое противопоставление царства Божія царствамъ діавола». Вороги Росії = «враги Божіи» Легітимність московських правителів визначається рівнем захоплення НОВИХ територій. Поки «Свята Земля» розширюється, народ пробаचाє царю будь-які звірства. Криваві маніяки Іван Грозний, Петро I, Сталін — богоугодні правителі, під владою яких Земля зростала. Романових шанували незважаючи на ліквідацію стародавньої православної церкви, Сталіна - незважаючи на

¹⁰ «Искушение Революцией» Владимир Шаров

¹¹ «Русь – новый Израиль» Н.И. Ефимовъ, 42

¹² «Русь – новый Израиль» Н.И. Ефимовъ, 36

¹³ «Русь – новый Израиль» Н.И. Ефимовъ, 34

ліквідацію нової. Катерина II - блудниця, яка самою поведінкою принижує патріархальну країну. Велика, бо підкорила Крим та поділила Польщу.

Горбачов навіки проклятий у російському світі, оскільки втратив частини Святої Землі. Немає такого злочину, що міг би викреслити путіна з сонма святих праведників московських, якщо він зможе утримати хоча б частину української землі. Якщо ж Крим повернеться в Україну, путін втратить легітимність. В очах московських підданих перетвориться на самозванця.

«Отсюда неслыханная обидчивость и твердое убеждение, что мы со всех сторон окружены врагами, которые только и ждут нашей гибели... Очень четкое понимание цели и смысла своей истории. Эта ясность помогла сэкономить немало сил, средств, и все они были направлены на внешнюю экспансию.»¹⁴

У повісті «Тарас Бульба» автор, не називаючи речі своїми іменами, у захоплюючій ігровій формі дає максимально чітке обґрунтування та безумовну правоту російської експансії. У російській культурі важко знайти подібного творця, який у дзеркальному словесному лабіринті одночасно оголює та майстерно приховує живу суть. Передає відчуття, але не дискредитує ідею грубою відвертістю. Не дивно, що цей твір виявився найпопулярнішим із усієї творчості Гоголя: як за кількістю видань, так і за обсягом тиражів. У Російській Імперії публікації «Тараса Бульби» частково оплачувало міністерство народної освіти. Повість послідовно входила до шкільної програми Імперії, Союзу та Федерації; вивчається поколіннями росіян і до сьогодні. «У царській Росії повість «Тарас Бульба» було включено до похідної бібліотеки для солдатського читання. Для цієї бібліотеки було зроблено спеціальне видання - невелика 12-сторінкова книжечка, де викладався сюжет повісті»¹⁵ На відміну від Хлестакова та Чичикова, Тарас Бульба став своїм, народним героєм: у ньому втілювалася правда про життя, мета існування народу російського. І хоча для створення російського наднаціонального костюма довелося використати українську тканину¹⁶, гоголівські козаки втілюють православний російський міф тим переконливіше, що нібито зовні, нібито інші, але такі «свої». Показують путь істинного спасіння і перевагу героїчного російського духу над майстерним ремеслом іноземців.

«Московские канонизационные соборы 1547 и 1549 г. дали сознанию **собственного превосходства** надъ учителями-греками твердую фактическую почву, показавъ богатство нравственныхъ силъ русскаго народа»¹⁷

Загальноприйнято вважати, що повість "Тарас Бульба" - це жива рефлексія на польське повстання 1830 року. Проте вже в першій редакції протиставлення «свій-чужий» глибше, ніж «руські-ляхи».

Тут протистояння глибше, ніж «Православіє vs Католицизм».

Тут сама суть світобудови:

Людина – це Я? Або частина МИ?

Поляки - втілення спокуси Іншої Дороги: «страшный вопрос: тем ли путем идем?» (В. Шаров) Полковник Тарас категорично не визнає ляхів християнами. Тобто, не визнає за НИМИ права бути. Шлях індивідуального розвитку згідно з внутрішньою логікою повісті веде до загибелі душі. Порятунком у колективі (Товаристві). Тому ляхи - хоробрі, горді, навіть красиві, але прокляті, як занепалі ангели. Поляки — це

спокуса поставити себе вище товариства.

Гоголю не важко було б привести хоча б одну сцену звірств поляків, щоб виправдати насильства, котрі чинили козаки. Але дії козаків виправдані не предметною помстою, а

¹⁴ «Искушение Революцией» Владимир Шаров

¹⁵ «Таємний агент Микола Гоголь, або Про що розповідає Тарас Бульба», Петро Кралуєк

¹⁶ «Микола Гоголь: між українським і російським націоналізмом», Едита М. Бояновська, 377

¹⁷ «История канонизации рус. Святыхъ» В. Васильевъ., стр. 161-163

глобальною місією - очищенням Землі від неруської скверни. Здається, для автора важливо показати саме безумовну Правду апостольської ратної справи, не прив'язаної до мінливих фактів.

Як починається похід проти Ляхів?

«В это время большой паром начал причаливать к берегу. Стоявшая на нем Толпа людей еще издали махала руками. Это были козаки в оборванных свитках. Беспорядочный наряд -- у многих ничего не было, кроме рубашки и коротенькой трубки в зубах, -- показывал, что они или только что избегнули какой-нибудь беды, или же до того загулялись, что прогуляли все, что ни было на теле.»

Автор підкреслено не довіряє голозадим свідкам. Сумнівна розповідь очевидців схожа на телесюжет про розіп'ятого хлопчика на площі Леніна¹⁸:

«гетьман, заваренный в медном быке, лежит в Варшаве¹⁹... церкви святые теперь не наши... ксендзы ... запрягают уже не коней, а просто православных христиан.... Слушайте! еще не то расскажу: уже говорят, жидовки шьют себе юбки из поповских риз»²⁰

Сумнівність свідчень підкреслюється фразою «еще не то расскажу». Людина без штанів чи то всерйоз, чи то сп'яну каже, що кажуть, що «жидовки шьют себе юбки из поповских риз», і починається єврейський погром, що не має рівних за жорстокістю у великій літературі. «Це навіть не можна назвати ненавистю, чи співчуттям козацькій розправі над жидами: це гірше, це якась безтурботна, ясна веселість, не затьмарена навіть напівдумкою про те, що смішні ноги, що тремтять у повітрі, ноги живих людей, якість дивовижно цілісне презирство до нижчої раси» (В. Жаботинський)

Початок війни у повісті - настільки вузьке місце, що режисерові та сценаристу Володимирі Бортку довелося вигадувати загорнутий у килим труп дружини Тараса. Інакше ніяк не виходило пояснити глядачеві напад козаків на мирні території власної держави. Адже Тарас Бульба — реєстровий, давав присягу королю і народу Речі Посполитої.

Гоголь не пом'якшує звірячої картини насильств, що творяться козаками протягом всієї дії неісторичної повісті. Виправдовуючи козаків, автор ... не виправдовує. Відстоює право бути такими, які є: безневинно жорстокими, що вбивають людей, як діти метеликів. Точніше в світосприйнятті московської православної віри вбивають тих, хто не справжній, не православної віри, не підкорився Білому Царю, тобто «не людей». Козаки мають право на Святу війну проти ляхів та татарви, бо козаки — «воїнство Христове; Вартові Святої Землі Руської».

Свята Місія очищає козаків від скверни. На полі бою Кукубенко зустрічає славетного польського лицаря. «Как стройный тополь, носился он на булатном коне своем. И много уже показал боярской богатырской удали» Кукубенко стріляє в спину і жорстоко добиває лежачого: «взяв в обе руки свой тяжелый палаш, вогнал его ему в самые побледневшие уста. Вышиб два сахарные зуба палаш, рассек надвое язык, разбил горловой позвонки и вошел далеко в землю».

Жодних сентиментів, ніякої жалості до ворога. Сила, реалістичність деталей. Правда ратної справи.

¹⁸ Телесюжет про розіп'ятого на площі Леніна хлопчика, см. <https://www.youtube.com/watch?v=4k7qmqug5V4>

¹⁹ У Речі Посполитої ніколи не було таких биків і такого роду страти. Епізод взятий з «Історії Русів», куди потрапив вірогідно з давньогрецького епосу.

²⁰ майже дослівне цитування «Історії Русів» Гоголь наводить від імені сумнівних персонажів, можливо натякаючи на сумнівність самої «Історії Русів».

Красивий, гордий, хоробрий Лях проклятий, як занепалий ангел. Доброму Герою допускається стріляти у спину «не людині», а потім прив'язати «ляшские тела увязавши как попало десятками к хвостам диких коней»²¹

Вбиваючи, грабуючи, гвалтуючи, вчиняючи немислимі лиходійства, Кукубенко залишається чистим від гріха. Тому що:

- не изменил товариществу
- бесчестного дела не сделал
- не выдал в беде человека
- хранил и берегал церковь

Гоголь літературно виправдовує знищення всього неросійського

«Тарас Бульба» - це книга про найголовніше — про маркери «свій-чужий».

Справжні люди - росіяни. Визначені не національною особливістю, а специфічним світосприйняттям. До росіян належать жителі «України» та Московії. Могли б також належати жителі Дубно, але в цей раз не вийшло. Тим не менше, це книга про переможців, тому що читачі знають: в майбутньому росіянами стануть жителі і Дубно, і Варшави.

Ляхи - занепалі ангели. Були колись християнами («Видно, и здесь также были святые люди»), але як ангел Сатанайл, відступили від Істинної Віри, тому підлягають безкомпромисному знищенню. Завдання повісті - пояснити неможливість життя російських православних справжніх людей під владою недовіроків-ляхів.²²

Татарва = усі народи ісламу. Істоти другого сорту. Наруга над їхніми «несправжніми» храмами подається, як молодецька забавка²³.

Євреї - дрібна нечиста сила, на кшталт чорта з «Вечорів на хуторі». Євреї були першим обраним народом, але Москва стала новим Єрусалимом. Євреї втратили первородство, навчилися жити без благодаті.

Євреї вчать, як краще влаштуватися в небожому світі: «Чем человек виноват? Там ему лучше, туда и перешел.» Обирають не правильне, а те, що зручніше; знають таємні ходи, володіють побутовою магією і навряд чи можуть вважатися людьми. «... подъехал к нечистому, запачканному домишке, у которого труба заткнута была тряпкою...» Тобто, піч не топилася, євреї не готували їжу. У повісті євреї не ображаються на «справжніх людей» за заслужену зневагу. Допмагають Тарасові і Янкель, і безіменна жидівка, не пам'ятаючи образ. Загалом жиди не мають злої волі. Вони такі, які є. Продали первородство за «мысль о золоте, которая, как червь, обвивает душу» і втратили людську подобу.

²¹ дикі коні не водяться під Дубно, але цілком можливо водилися біля стародавньої Трої

²² Іронія в тому, що «українці [в тому числі дід самого Гоголя] оформили свої сподівання [від російського царя], посилаючись на старі закони та привілеї, надані їм [ляхами-недовірками] у Речі Посполитій» «Микола Гоголь: між українським і російським націоналізмом», Едита М. Бояновська, 46

²³ «... переели и переломали весь виноград; в мечетях оставили целые кучи навозу». Чому? Чому Гоголь наприкінці повісті відчув необхідність написати, як ідеальні росіяни оскверняють ісламські святині? Про козаків він такого знати не міг, бо на момент написання повісті живих запорожців не залишилося, а письмові джерела не передають такого роду свідчення. Писав виключно про поведінку сучасних йому підданих російської імперії. Чому, створюючи образ ідеальних росіян, обов'язково мав передати цю традицію, яку російські солдати відтворюють у 2022-2023 роках, вражаючи своїм паскудством? «Я в начале не понимал эту страсть людей [росіян] гадить на покинутых местах – домах, садах, дворах. Потом попробовал сам и нашел в этом удивительное удовольствие» Юрій Нагибін в спогадах про поведінку радянських солдат в Німеччині.

Запорожці вбивають євреїв не за міфічні образи, а за слово «брат» і у першій, і у другій редакції:

«... Мы с запорожцами -- как братья родные...

«...Мы

-- Как? чтоб запорожцы были с вами братья? -- произнес один из толпы.-- Не дождетесь, проклятые жида! В Днепр их, панове, всех потопить поганцев!»²⁴

Євреїв вбивають за припущення того, що можна бути не росіянами і все ж таки людьми.

Козаки в повісті - це втілення «Русского Мира». Такого, яким його відчув Гоголь. Козаки брудні, ущербні, комічні, скаредні, але їх освячує та очищує Свята Робота. Як апостоли, покликані Ісусом із розбійників, митарів, грішників, так і козаки, залишаючись дітьми людськими, як діти невинні, як святі - чисті.

Козаки не безгрішні. Окрім колективного насильства, яке не засуджується автором та глядачами, козаки піддаються численним спокусам. Грошолобство, лінощі, пияцтво в повісті мають подвійну мету:

1. Обґрунтувати поразку, не дискредитувавши ідею (перемога, взяття Дубно, не дала б сюжету розвиватися по плану автора)
2. Наблизити козаків до нас, реальних людей. Показати, що як і товстий, так і худий може стати святим.

Більше того, спеціально підкреслюється, що кривавий бруд є необхідною дорогою до чистої мети. За Гоголем неважливо **ЯК**, важливо **ЩО**. Лицарі-козаки вбивають ляхів не полицарськи.

Гоголь-історик знав факти, які Гоголь-художник ігнорує. У гоголівських нотатках до «Опису України» Гійома де Боплана, зосереджено увагу на історії і звичаях запорізьких козаків, так само і у нотатках до Annales de la Petite-Russie (1788) Шерера²⁵. Дослідивши усі наявні джерела Гоголь, який свого часу сподівався очолити кафедру історії університету святого Володимира в Києві, розумів козацький рух краще, ніж будь-хто серед сучасників, досконало знав, що Січ не була нескінченним святом школярів на вакаціях, що на Січ тікали не для радощів ратної праці і не для того, щоби погуляти на смертельному весіллі, а в основному від безвиході. Знаючи це, Гоголь сотворив свою міфічну Україну.

В гоголівській Україні викривлені час і простір.

У першій редакції повісті у Тараса Бульби «отцовское имяне»: зібрав «собственный полк», отримав звання полковника від короля Стефана Баторія (1578 рік - легендарний початок українського реєстрового козацтва). У тій же редакції Бульба в 1638 бере участь у повстанні гетьмана Остряниці. Таким чином, Тарасу Бульбі в повісті далеко за 80 років, що загалом відповідає біблійним інтонаціям. Однак у редакції 1842 року Гоголь прибрав згадки про Стефана Баторію, позбавивши віку головного героя.

Прибрав Гоголь згадки і про «отцовское имяне», що надто вказує на шляхетське походження Тараса Бульби, а отже, зрадницьку сутність не сина Андрія, а батька Тараса, який порушив присягу.

²⁴ Як тут не згадати "Не брат ты мне, гнида черножопая", сказані у фільмі "Брат" справжнім героєм, ідеалом для росіян. У Данила Багрова "правда і сила". І, що характерно, поняття ті самі: не зрадив товариству, безчесної справи не зробив, не видав у біді людини. Від Церкви у Данили палка віра в те, що «скоро всей вашей Америке кирдык». Після чого Росія нарешті підкорить світ. Nihil novi.

²⁵ «Микола Гоголь: між українським і російським націоналізмом», Едита М. Бояновська, 231

У першій редакції осавул Товкач не може везти пораненого Тараса Бульбу до його маєтку «почитая там его менее в безопасности, нежели на Запорожьи». У другій редакції Гоголь викреслив цю фразу. Товкач «привез его, бесчувственного, в самую Запорожскую Сечь». Здається, що рух у просторі повісті можливий лише в одному напрямку: з хутора на Війну. З життя в смерть. Хутор Тараса залишається на початку повісті у часі, що відноситься до «російського дворянства» XVIII-XIX століть.

Залишаючи хутір, полковник занурюється за словами Гоголя у XVI століття, але зважаючи на те, що Хмельницького ще немає, а воєвода Адам Кисіль і козацькі війни проти унії вже є, дія відбувається в першій половині XVII століття.

Разом із часовим хаосом, відбувається порушення законів фізики.

«Бульба вскочил на своего Чорта, который бешено отшатнулся, почувствовал на себе двадцатипудовое бремя, потому что Бульба был чрезвычайно тяжел и толст.»

20 пудов = 327,614 кг.

Уважний читач, можливо, спіткнеться на цьому дивовижному факті (327 кг!), але визначивши для себе вагу Бульби як художнє перебільшення²⁶, продовжуватиме читати, прийнявши правила гри, як уві сні, коли зовні логічна несуперечлива дія відбувається у фантастичних умовах.

Відмітивши початок казкового, Гоголь втягує нас у новий світ, створюючи ілюзію реальнішу, ніж сама реальність, оскільки змальовує минуле не таким, яким воно було за наявними даними, а таким, яким читачі хотіли б його бачити.

З появою карнавальної Січі, її гулящими мешканцями та химерним жидівським передмістям з карти світу зникає Київ. Немає більше київського воєводи Адама Кисіля та й запорожці борються за визволення не «матери городов русских», яка залишається під владою недовіроків, а практично непомітного в історіографії міста Дубно. У цьому є внутрішня логіка: якби козаки спробували виморити голодом киян, це було б уже якимось... зовсім злочинно. Дубнян, хай навіть переважно православних (фамільна вотчина князів Острозьких) не шкода, хоча географічної логіки в облозі Дубно не змогли знайти покоління дослідників творчості Гоголя.²⁷ У міфічному світі повісті Дубно перетворюється на місто, що заслуговує на смерть. Мабуть, Бог мусить потім сам розібратися, хто із загиблих від голоду був справжнім християнином.

Дивним чином Гоголь не дає читачеві замислитись ані про національність жителів Дубно, ані про громадянство самого Тараса Бульби.

Тарас Бульба — захисник Вітчизни. Але якої?

На посаді полковника реєстрового війська Тарас Бульба складав присягу польському королю. Маєток Тараса знаходиться на території Речі Посполитої. Діти навчалися у Київській Академії, якою опікувався православний воєвода Адам Кисіль. Тарас Бульба - підданий польської корони, який виступив проти своєї держави. Зрадник Батьківщини.

Але це нічого не означає, як для кримських та донецьких правоохоронців нічого не означала присяга, дана державі та народу України. Так багато росіян у Каліфорнії або Австралії залишаються частиною «руського мира» і палко ненавидять нову «несправжню» батьківщину. Так гоголівські козаки, виступаючи проти законної влади, осяяні почуттям власної правоти. При тому, що історичні документи показують: повсталі гетьмани, включно з Богданом Хмельницьким, наполегливо шукали спосіб примиритися з королівською владою. І припиняли

²⁶ Художнє перебільшення, чи створення фантазійної реальності: «Когда же полковой писарь подал условие и гетьман приложил свою властную руку, он [Тарас] снял с себя чистый булат, дорогую турецкую саблю из первейшего железа, разломил ее надвое, как трость, и кинул врозь, далеко в разные стороны оба конца...»

²⁷ Петро Кралюк припустив, що у 1829—1833 роках Гоголь міг відвідувати Волинь, у тому числі Шумськ, Радивилів та Дубно.

військові дії, як тільки уряд йшов на поступки, даруючи надію на Статус — заповітну мрію людей поза законом.

На відміну від гоголівських козаків, запорожці не приходили на Січ пиячити і танцювати. Січ — це багатоструктурна композиція, що включала людей із різними долями, значною кількістю «уходників», які тікали від господарів, судових виконавців, особистої помсти. Запорожців поєднувала головна пристрасть — вижити. Не для веселого життя, не для військової втіхи уходили в Дике Поле. Від безвиході. Козацькі бунти – спроба повернути себе у цивілізаційне поле, отримати статус, місце для себе у суспільстві, щоб можна було купувати майно, у тому числі кріпаків, одружуватися, відвідувати міста, не озираючись на мисливців за біглими. Після переможних боїв козаки не намагалися знищити Річ Посполиту, а вимагали від польського уряду визнання своїх прав (привілеїв), розширення реєстру, визнання себе законною частиною суспільства.

Але життя річкового пірата погано підходить для ідеалізації. У просторі «Тараса Бульби» запорожці — православні хрестоносці. Апостоли Русської Віри, об'єднані Святою Місією. Місією, яку глибоко відчуває «справжня людина» — весь світ має стати руским або здохнути.

У цьому радість, відчуття власної правоти, вірної дороги. Ідеалізація вийшла настільки вдалою та багатоплановою, що підійшла також і для української національної ідеї. Виявилось, що можна не розгортати сріблясте упакування «Русского мира». Красива козацька форма надихнула покоління українських націоналістів²⁸.

Після «Тараса Бульби» з'явився ідеал. Вперше у великій літературі заявлені запорізькі лицарі - герої, які так, грабували та вбивали, але залишалися чистими помислами, освячені високою місією (тут для українців підставляється захист України, а для росіян розширення Російської - Радянської - Російської Імперії). Тарас Бульба - найкращий із найкращих, Герой, у якого Правда і Сила.

Комічні деталі знижують пафос та задають героїчному епосу ребра жорсткості. Смертельні муки Остап терпить тут, серед нас, де в натовпі стоять описані карикатурно, але з винятковою точністю Юзеся та фейковий шляхтич. Міні-персонажі, народжені розчерком пера генія, раптово виходять на перший план, приземляючи біблійні пристрасті, створюючи відчуття правдивої правди. Не поступаючись силою Прометею, Тарас Бульба жив не в міфічній Стародавній Греції, а в нашому реальному світі.

Запорожці, що постійно втрачають штани, своїм голим задом ніби свідчать: ось так воно було насправді. Гротескно смішні деталі створюють враження щирості, справжності, занурюють у світ «Тараса Бульби», як у добре знайому реальність.

У цьому пастка для кінематографу, до якої потрапив режисер Бортко. Екранізувати «Тараса Бульбу» можна лише у стилі фільму «300 Спартанців». На екрані має бути героїчний комікс, а не історичне полотно із претензією на достовірність.

Реальність Гоголя виявляється сном: козацький полковник, який тікає від погоні, зупиняється, щоб «и люлька не досталась вражьим ляхам». Цю алегорію неможливо зрозуміти без рядків української пісні

*Мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!*

і неможливо відтворити у рамках історичного фільму.

²⁸ Саме повість "Тарас Бульба" викликала у Дмитра Яворницького інтерес до історії козацтва («Таємний агент Микола Гоголь», П. Кралюк, 13) Романтика козацької України, створена Гоголем, стала натхненною метою Симона Петлюри. ("Симон Петлюра", В. Савченко, 7)

Ратний подвиг козаків («безженных» лицарів) прирівнюється до релігійного служіння суворішого, ніж служба духовенства. Жінок немає на Січі. Гоголівський світ не сприймає жіночого духу. У сексуальному відношенні козаки невинні, як діти. Не раз підкреслюється подібність зі школярами, з їх витівками, дитячою безпосередністю, дитячим апетитом.

Андрій не просто спокушений жінкою. Єдиний персонаж, який робить самостійний дорослий вчинок, жіночим духом просочений з того початку, коли мати, не наважуючись підійти до Остапа, свою ніжність виявляла до молодшого сина.

Відрікаючись, Андрій каже «отец -- теперь не отец мне, брат -- не брат, Товарищ не товарищ», але від матері не зрікається. Напевно мати прийняла б і Андрія, і його польку, і вже точно не стала б вбивати свою дитину.

Мати у Гоголя - бліда, нікчемна істота «слабая, как мать». «она -- баба. Она ничего не знает». Її сльози безсилі, марні. Її «молитва материнська», яка «и на воде и на земле спасает» ні на землі, ні на воді нікого не рятує. І навіть одужувати Тарас Бульба їде не додому, а на Січ, де відпоює його зіллями жидівка, присвячена таємницям цього світу, явно не Божого.

Залишається в іншій реальності господарська діяльність дружини Тараса Бульби, про яку мимохіть згадує Андрій «У меня три хутора, половина табунов отцовских -- мои, все, что принесла отцу мать моя, что даже от него скрывает она все мое». Слабка і дурна баба керує складним господарством, але ми про це не замислюємося, чуємо тільки «скрывает»: все та ж жіноча хитрість, омана, вдавана слабкість, яка «многих сильных погубила».

Козаки оспівують Смерть. Вибирають її в Наречені на весільному бенкеті.

Жінка дає Життя, яке послаблює Козацьку Силу.

Якщо Місія козаків у тому, щоб по всьому світу розійшлася і скрізь була б одна свята віра, то по виконанню місії має прийти Христос. І тоді закінчиться болісне земне життя. Почнеться Царство Боже, в якому не одружуються і не виходять заміж.

Жінка зі своєю чіпкою пристрастю до життя зайва, згубна ланка, якою приходиться загибель. Жінка у прямому сенсі відбирає Силу у чоловіка.

При цьому Та-Що-Згубила-Андрія особисто не винна. В першій редакції звабниця нагадувала Цирцею, але через сім років виправлення та переписування Гоголь постарався, щоб ні в зовнішності, ні в поведінці безіменної польки не було жіночої гри, щоб не було жодної деталі, що відштовхує. Якби в ній були неприємні риси, то могло здатися, що саме ця погана, а є хороші жінки. Головна героїня не лише гарна, а й шляхетна помислами та вчинками: намагається врятувати матір, не спокушає Андрія, а прямо каже, що їм не можна бути разом. Не винна ні діями, ні думками, ні характером, а винна тим, що вона - Жінка. Інструмент для того, щоб збити Чоловіка з праведного Шляху, відібрати у козака Андрія Божественну Місію, замінивши хибними сімейними цінностями. Жінка і похідна від неї Сім'я показано в повісті, як знаряддя ворога.

Бездоганний механізм для загибелі Чоловіка.

Тому що в нормальному людському світі Кохання веде до народження Нового Життя, а в повісті «Тарас Бульба» Кохання між чоловіком та жінкою - це Зло. Двері в пекельну безодню.

Загальноприйняте вважати життя добром, а смерть злом. Кохання - це втілення Життя. День Народження - це головне свято звичайної людини.

Але Гоголь показує, що звичайний мір — мір несправедний. Обитель Зла. Ветха Людина має померти, а Нова безгрішна з'явиться.

Пізнавши один одного Адам і Єва зрадили Бога, виступили проти Його Волі, втратили Рай.

Та-Яку-Не можна-Називати у сцені гріхопадіння Андрія натякає на своє справжнє ім'я «сжав белоснежными зубами свою прекрасную нижнюю губу, -- как бы внезапно почувствовал какое укушение ядовитого гада»

Ані в першій, ані в другій редакції **жодного жіночого імені**, крім карикатури на людину-дурної, як гуска, Юзисі.

Щоб повернутися в Рай, потрібно відкинути Жінку, її красу, спокусливість, всю слабку силу її.

Дітородна функція жінки не потрібна у Новому Святому Світі **«ібо в воскресенні ні женяться, ні виходять заміж, но пребывают, как Ангелы Божии на небесах»**

Козаки та Смерть - ось Наречений та Наречена. А ті, хто плутаються з жінками, баболюби, даремно витрачають сакральну Силу.

Один зі стовпів Європейської Цивілізації - право на Кохання. «Мій коханий належить мені, а я йому... знайшла того, якого любить душа моя, схопилася за нього, і не відпустила його» (Книга Пісні Пісень Соломона, Пісня 2:16). Ланселот зраджує свого короля заради кохання і при цьому залишається славним лицарем; Трістан зраджує свого короля і названого Батька заради кохання.

Славні герої.

Справжнє Кохання.

Трагічна смерть.

Сльози співчуття.

Повість «Тарас Бульба» відкриває Правду: є у світі речі і важливіші за кохання. Андрій гине, як шкідливе цуценя: суворий батько мало не за вухо знімає хлопця з коня. Кохання - це злочинна дурість, мерзенна зрада. Андрій покараний справедливо. Труп кинутий «на расхищенье волкам-сыромахам» (1842). «пропал без славы!»²⁹ Ані захоплених глядачів, ані сліз, ані співчуття, ані жіночих імен. Кохання недоречне і злочинне.

Якби сімейство Монтеккі осадило будинок Капулетті з метою чоловіків вбити, а Джульетту «вытащить железною рукою, схвативши за длинные, обольстительные волосы», Ромео Монтеккі захищав би кохану Капулетті **проти своїх** до останньої краплі крові, викликаючи захоплення глядачів та читачів. Симпатії зазвичай на боці обложених, на боці слабких, які приречені, але не здаються.

Гоголю, як у кривому дзеркалі, вдалося Героя покрити вічною ганьбою, вбивць та гвалтівників показати захисниками. Напад на мирне місто назвати захистом, смерть - бажаною нареченою.

Піти проти волі батьківської – злочин, але злочин, який пробачає європейська література. Доблесний лицар Айвенго зрадив батька, зрадив свій народ, прислугував загарбникам норманам. А що читачі? Ми співчуваємо Desdichado, бажаємо йому перемоги в турнірі та в коханні, і, якби благородний Седрик прирізав сина, чутливі глядачі оплакували б юного героя, проклинаючи батька вбивцю.³⁰

Але що дозволено англосаксу, не дозволено козаку. Бо у Гоголя у ролі Тараса Бог- Отець. Андрій пішов не проти земного батька - проти волі Божої. Не проти подільників – проти Царства Небесного на землі, що втілюється у козацькому лицарському ордені.

²⁹ Згадуються рядки з поеми «Дванадцять» Олександра Блоку «Лежи ты, падаль, на снегу!». Революційні матроси кидають труп Катьки без поховання, так само, як труп Андрія. Провина Катьки в тому, що своєю недоречною любов'ю відвернула Апостола Нового Світу від червоного етапу боротьби за розширення «Русского (радянського під московським домінуванням) мира: «Мы на горе всем буржуям **Мировой** пожар раздуем»

³⁰ У романі Валтера Скотта "Редгонтлет" батько випадково в бою вбиває сина, який перейшов на бік англійців. Після цього на Редгонтлета падає прокляття

Андрій обрав земні цінності: кохання до жінки, сім'ю. За Тарасом - цінності небесні. Тарас не самодур, з надмірною жорстокістю караючий блудного сина, а Длань Господня. Новий Авраам, що приносить у жертву Ісака.

Тарас Бульба відмовляє синам в суб'єктності. Андрій та Остап, кожен по-своєму, мають стати новими тарасами у козацькому братстві (справжній, угодній Богові сім'ї). Батько не намагається зрозуміти, що означали слова молодшого сина («Батько - це моє життя, моя сім'я, відступися від міста Дубно»), не відчуває відповідальності, не поділяє мрій, надій та страждань своєї дитини. З погляду Тараса Бульби (і автора?³¹) син не має права на вибір, на самостійні вчинки. Якщо Андрій перестав бути частиною «Русского мира», то має бути знищений.

Уявімо, що Тарас почув сина. Зі всім військом кинувся в погоню за татарами, щоб урятувати захоплених на Січі запорожців. Після мирного договору Острияниці між поляками та козаками, реєстровий полковник може повернутися до дружини в рідний маєток. На руках ще немає крові польських немовлят. Може чекати в гості сватів - ковенського воєводу (достойного керманіча, який голодував на рівних із жителями Дубно) та Андрія з онуками. Для сина полковника гарна пара.

Але в повісті не можуть існувати поруч два Царства: Боже та Вороже. Тому Тарас не повернуться додому у мирну Річ Посполиту.

Перед останнім боєм Тарас Бульба вдається до сакрального обряду :

В возу были всё баклаги и бочонки старого доброго вина, которое долго лежало у Тараса в погребах. Взял он его про запас, на торжественный случай, чтобы, если случится великая минута и будет всем предстоять дело, достойное на передачу потомкам, то чтобы всякому, до единого, козаку досталось выпить заповедного вина, чтобы в великую минуту великое бы и чувство овладело человеком...

А берите все, сказал Бульба, -- все, сколько ни есть, берите, что у кого есть: ковш, или черпак, которым поит коня, или рукавицу, или шапку, а коли что, то и просто подставляй обе горсти.

И козаки все, сколько ни было их, брали, у кого был ковш, у кого черпак, которым поил коня, у кого рукавица, у кого шапка, а кто подставлял и так обе горсти.

Те, що це не просто вино, особливо підкреслено біблійними інтонаціями. У Євангеліях від Марка, Матвія, Луки Христос заповідає учням збиратися разом, щоб вкушати Тіло у вигляді хліба і Кров у вигляді вина. Євхаристія стала центральним елементом Служби Божої: «Це творить на мій спогад»

В Євангелії від Івана Ісус підчас Таємної Вечері проголошує нову заповідь, яка стане особливою рисою християнина: «Любіть один одного! Як Я вас полюбив, так любіть один одного й ви! По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою. Тому дізнаються всі, що ви Мої учні, якщо матимете любов між собою» (Від Івана 13:34).

³¹ Бог не благословляє Тараса. Фактичні результати різко відрізняються від пафосних промов.

Російськомовний читач у захваті повторює «Да разве найдутся на свете такие огни, муки и такая сила, которая бы пересилила русскую силу!» (приблизна кількість результатів пошуку Google: 207 000), не зважаючи на те, що автор повісті, немовби знущаючись показує: так, знайдеться, Тарас Бульба загинув, козаки втекли – «сила одолела силу».

Полковнику не щастить у всьому. Тарас Бульба проміняв жінку на люльку і гине, нахилившись за сурогатом.

Нова заповідь Тараса Бульби: «...чтобы пришло наконец такое время, чтобы по всему свету разошлась и везде была бы одна святая вера, и все, сколько ни есть бусурменов, все бы сделались христианами!.... »³²

Отже всі народи приймуть московсьє православ'я, всі країни світу стануть частиною Святої Землі під владою Білого Царя, настане Друге Пришествя і Царство Небесне на Землі.

Для цієї Великої Цілі Богом обрано гаряче улюблений і багатостраждальний Російський народ.

Ось Правда, якою живе «Русский Человек». Відчуття власної правоти дає російському народу силу захоплення

чужих земель, які з російської точки зору не чужі, а Божі. Тарас Бульба має право «жати, де не сів, і збирати, де не розсипав», і це Право, - невербальне, але фоново-відчутне в російській культурній традиції, - Гоголь передає геніально у формі героїчного епосу, у формі притчі, але Притчі Нового Часу, рельєфно окресленої реалістичними іноді моторошними, іноді смішними і від того особливо щирими, переконливими подробицями. Герої Гоголя здійснюють подвиги, наповнені алегоріями з Діяннями Святих та героїв Еллади, але при цьому найточніші і часто гротескні деталі створюють картину не на полотні, а на екрані телевізора. Неіснуючий Тарас Бульба здається живішим, ніж Сагайдачний, Хмельницький, Дорошенко. Відчуття присутності, відчуття історичної правди ніколи не існувало химерного світу «Тараса Бульби» створює Нову Реальність - реальнішу, ніж та, яку ми вважаємо справжньою.

Що важливіше - Подія чи наш спогад, наша інтерпретація Події?

Те, що ми пам'ятаємо, важливіше за те, що було насправді.

Для українського Міфу Тарас Бульба — легітимація Золотого віку Козацтва, окремішності Малоросії від Великоросії.³³

Для російського Міфу Тарас Бульба — гірський кряж, що оголив скельну - первинну - породу самовідчуття нації, заховану, як правило, під наносним культурним шаром Нечорнозем'я.

³² «Тарас Бульба» був настільки популярним в Російській Імперії, що фільм «Тарас Бульба» з'явився вже у 1909 році, попередивши екранізації Достоевського і Пушкіна. Обравши лише найголовніше автор сценарію зберіг сцену нового причастя

³³ Міф про Золотий Вік – центральна частина націотворення. Якщо російська література виросла із «Шинелі», то Золотий Міф України утвердився завдяки «Тарасу Бульбі».

Повість «Тарас Бульба» стала основою патріотичного виховання і в царській, і в радянській Росії. Зараз вже забута, але мега-популярна в СРСР «Сказка про военную тайну, Мальчиша-Кибальчиша и его твердое слово»³⁴ Аркадія Гайдара транслювала поколінням маленьких підданих імперії правоту основних постулатів повісті Гоголя, дивним чином нагадуючи «Тараса Бульбу» по духу і навіть по букві.

Починається

<p>Эй вы, пивники, броварники! полно вам пиво варить, да валяться по запечьям, да кормить своим жирным телом мух! Ступайте славы рыцарской и чести добиваться! Вы, плугари, гречкосеи, овцепасы, баболюбы! полно вам за плугом ходить, да пачкать в земле свои желтые чеботы, да подбираться к жинкам и губить силу рыцарскую!</p>	<p>Эй же вы, мальчиши, мальчиши-малыши! Или нам, мальчишам, только в палки играть да в скакалки скакать?</p>
	
<p>И пойдет дыбом по всему свету о них слава, и все, что ни народится потом, заговорит о них.</p>	<p>А пройдут пионеры — салют Мальчишу!</p>

З самого початку «а матери у них не было» Гайдар виділяє територію без жінок. Здавалося б, навіщо автору особливо вказувати на те, що Мальчиш не має матері? Але Мати дає Життя, а «Сказка про военную тайну» - Пісня Смерті. Не відпустила б мама Мальчиша на Війну. Вийшла б курйозна сцена, і відразу розвіявся пафосний морок: нам, читачам, стало б зрозуміло, що Мальчиш – маленький. Що вбивати - це не гра, а якщо вбивають діти, то це погано, невинувато нічим, навіть «Военной Тайной».

³⁴ Казка була основою радянського дошкільного патріотичного виховання. В моєму дитинстві була це улюблена книга з картинками, діяфільм і настільна гра.

Але немає мами «она -- баба. Она ничего не знает», немає цінності Життя. Хлопці (справжні люди) б'ються проти нелюдів-буржуїнів (або ляхів), гинуть в ім'я чогось невідомого, але великого. В ім'я того, заради чого варто померти.

Про це велике Невідоме знаємо тільки, що «в Высоком Буржуинстве, и в другом - Равнинном Королевстве, и в третьем Снежном царстве, и в четвертом -- Знойном Государстве в тот же день в раннюю весну и в тот же день в позднюю осень на разных языках, но те же песни поют». Тобто які б різні народи не населяли Землю, всі однаково співають ті самі пісні. З чого парадоксально випливає: всі мають бути звільнені (окуповані) Червоною Армією. Або Царем зі Сходу. Мають бути очищені «русскою силою», як «ручьями, сбегаящими с пыльных гор».

Гайдар одягає дітей у дорослий одяг. Гоголь змальовує дорослих козаків школярами: «тесный круг школьных товарищей... детей, живущих на всем готовом».

Козаки і мальчиши мають супер-силу, що дивує інші народи. Сила, яка витрачається, якщо «подбираться к жинкам», яка «пропадає даром», якщо немає війни.

Тарас Бульба стає слабкішим, коли з'являється надія врятувати старшого сина. «Он был в странном, небывалом положении: он чувствовал в первый раз в жизни беспокойство. Душа его была в лихорадочном состоянии. Он не был тот прежний, непреклонный, неколебимый, крепкий, как дуб: он был малодушен; он был теперь слаб.» Сподівання на життя послаблює козака. «Жизнь такое дело, что если о ней сожалеть, то уже не знаем, о чем не жалеть.» Думка про Смерть - зміцнює. Втративши надію врятувати Остапа, Тарас «как бы встряхнулся». Повернулася Сила «она выражалась пожирающим пламенем в его глазах.»

Велика поезія смерті, краще за яку головні герої нічого придумати не можуть. Мальчиш, як і Остап, терпить смертну «самую страшную муку, какая только есть на свете» і найголовніше для нього перед смертю — почути, що він не один, що він — частина чогось більшого

- Батько! где ты! Слышишь ли ты?

"Eloi, Eloi, lama sabachthani?" що означає "Боже мій, Боже мій, чому мене покинув?"
(Від Матея 27:46)

«опустился он на пол, приложил ухо к тяжелому камню холодного пола, и, ты поверишь ли, о Главный Буржуин, улыбнулся он»

Бульба-Батько почув Сина і тим полегшив передсмертні муки. Мальчиш посміхнувся, почувши, «как шагает по тайным ходам неминуемая гибель» Європейського Світу.

Сама природа повстає після смерті Спасителя.

«I ось, завіса в храмі роздерлася надвоє, згори до низу; і земля здригнулася; і каміння розсілося» (Від Матея. 27:51)

«Видели ли вы, ребята, бурю? Вот так же, как громы, загремели и боевые орудия. Так же, как молнии, засверкали огненные взрывы. Так же, как ветры, ворвались конные отряды, и так же, как тучи, пронеслись красные знамена.»

«... как нерукотворная скала ... Из самой середины морского дна возносит она к небесам непроломные свои стены, вся созданная из одного цельного, сплошного камня» («Тарас Бульба»)

Перша сцена після загибелі Остапа - повстання тисяч козаків (тридцяти тисяч у редакції 1835 року та сто двадцяти тисяч у редакції 1842 року). Кров'ю мучеників полита нова віра та дає рясні плоди.

Наступає зміна епохи: «Уже и теперь чувят дальние и близкие народы: подымается из Русской земли свой царь, и **не будет в мире силы, которая бы не покорилась ему!**»

39 років після публікації повісті «Тарас Бульба» у січні 1881 року головна вітрина «Великой Русской культуры» Федір Михайлович Достоевський напише: «Пусть в этих миллионах народов, до самой Индии, даже и в Индии, пожалуй, растет убеждение в непобедимости белого царя и в несокрушимости меча его.... **имя белого царя должно стоять превыше ханов и эмиров, превыше индейской императрицы,** превыше даже самого калифова имени. Пусть калиф, но белый царь есть царь и калифу. [курсив мій]

Вот какое убеждение надо чтоб утвердилось. И оно утверждается и нарастает ежегодно, и оно нам необходимо, ибо оно их приучает к грядущему.»³⁵

Так багато схожих деталей не тому, що Гайдар або Достоевський цитують Гоголя, а тому що образи диктує авторам Гнозис – Знання, що знаходиться в культурному потоці Русского Міра. І не важливо, Комінтерн чи козаки звільнять інші народи, головне, «чтобы по всему свету разошлась и везде была бы одна святая вера»

«весь земной шар, вся его мякоть скоро достанется в четкие железные руки»

Андрій Платонов «Котлован»

³⁵ «Дневник писателя». Ф.М. Достоевский <https://fedordostoevsky.ru/works/diary/1881/01/08/>

IV

Повість «Тарас Бульба» виправдовує будь-які методи задля ідеї. Ідеї, щоб «во всем Мире была только русская вера». Козаки вбивають не лише ворогів (воїнів), а всіх не своїх.

<p>Войско, отступив, облегло весь город и от нечего делать занялось опустошением окрестностей, выжигая окружные деревни, скирды неубранного хлеба и напуская табуны коней на нивы, еще не тронутые серпом, где, как нарочно, колебались тучные колосья, плод необыкновенного урожая, наградившего в ту пору щедро всех земледельцев. С ужасом видели с города, как истреблялись средства их существования. А между тем запорожцы, протянув вокруг всего города в два ряда свои телеги, расположились так же, как и на Сечи, куренями, курили свои люльки, менялись добытым оружием, играли в чехарду, в чет и нечет и поглядывали с убийственным хладнокровием на город.</p>	<p>Это было мертвое тело женщины, по-видимому, жидовки. Казалось, она была еще молода, хотя в искаженных, изможденных чертах ее нельзя было того видеть. На голове ее был красный шелковый платок; жемчуги или бусы в два ряда украшали ее наушники; две-три длинные, все в завитках, кудри выпадали из-под них на ее высохшую шею с натянувшимися жилами. Возле нее лежал ребенок, судорожно схвативший рукою за тощую грудь ее и скрутивший ее своими пальцами от невольной злости, не нашед в ней молока; он уже не плакал и не кричал, и только по тихо опускавшемуся и подымавшемуся животу его можно было думать, что он еще не умер или, по крайней мере, еще только готовился испустить последнее дыханье.</p>
---	--

З убивчою холоднокрівністю козаки чекають, поки помруть мати та немовля. Сильний образ, який російськомовні читачі у шкільному віці схвалюють за умовчанням: так із ворогами й треба. Немає місця для милосердя. Бо мешканці Дубно, і конкретно ця мертва жидівка — не справжні люди. Вони не свої; значить повинні зникнути будь-яким способом.

У 1932-1933 роках загони Червоної Армії оточували села, занесені на Чорні Дошки (що не виконали плани хлібоздачі), прирікаючи всіх мешканців на голодну смерть³⁶. Як могли червоноармійці, в своїй масі вчорашні селяни, з убивчою холоднокрівністю тримати в облозі таких же селян, як вони самі? Могли. Бо дубняни не свої. Дубняни — частина не російського світу, отже повинні зникнути з Землі. Будь-яким способом.

У цьому ключ до розуміння успішності Росії. Сусіди Росії ніколи не ставили за мету повне знищення Московського царства. Намагалися діяти раціонально: досягнувши перемоги, уклали вигідний для себе мирний договір. Королевич Владислав не захотів бути російським царем, Наполеон прагнув розгромити Росію, але не зробити Москву французькою, і, якби американці вважали СРСР своїм непримиренним ворогом, то знищили б 1949 року, коли США мали 130 атомних бомб, а Радянський Союз — дві. Вічні суперники не ставили за мету повну анігіляцію московського князівства, царства, імперії. Вважали росіян людьми. Ворогами, але людьми.

Починаючи з XV століття московські люди розуміють про себе, що вони – єдині справжні люди на Землі. Починаючи з XV століття Московія перетворюється на державу- вбивцю. Вся внутрішня та зовнішня політика підпорядкована одній меті - експансії. Розширення Святої

³⁶ Сімейна історія, розказана мені онуком героїчної жінки: коли від голоду загинули старші діти, мати вибралася з села вночі у річці, штовхаючи перед собою колоду з прив'язаним немовлям. Обійшла блок-пости червоноармійців та врятувала молодшого сина

Землі. Програючи локальні битви та війни, Московія вичікує свого часу - слабкості сусіда. Іноді століттями. І, коли сусід слабшає – абсолютне та повне поглинання. Безжалібно. Без сумнівів. Відпрацьовані механізми анексії: переселення народів, знищення історичної пам'яті, соціальні сходи для лояльних еліт та ефективні репресії для еліт нелояльних.³⁷

Червоноармієць, який тримає в облозі голодуюче село знає, що в ньому «не свої». Чужі. Мають здохнути.

Водорозділ «свої-чужі» проходить не за національною ознакою. Як переконливо доводить Олексій Толочко: «русь – это не государство, не территория и даже не народ. Это группа людей, занятых общим делом»³⁸ Сучасні росіяни мають два слова для означення належності до своїх: «россиянин» - це громадянин Російської Федерації, а «русский» це нібито національна ознака, належність до східних слов'ян. Але самі ж росіяни плутаються серед двох слів. То всіх українців називають «русскими»³⁹, розмиваючи власну «національність», то розділяють малоросів і великоросів, щоб втиснути сюди ж «беларосів», то спільноту, що складається з марі, меря, мурома, мокша називають «русский народ». Фраза «что русскому хорошо, то немцу смерть» явно в контексті цивілізаційної, а не національної різниці. Арап Петра Великого може стати своїм, «русским», якщо на то є воля Царя. Лояльність замінює факт народження. «Русскімі» стають не по крові, а по вірі. Велика і важка задача, - бути підданими Білого Царя, — об'єднує людей незалежно від національності в російську спільноту.

Розгадка Русской Душі полягає в тому, що «русский человек» - одночасно переможець і жертва. В кінці історії Матушка Росія всіх переможе і об'єднає (навіть проти їх волі). Але зараз терпить наруги від невдячних недовірків.

У 1985 році Стінг поставив риторичне питання: «If the Russians love their children too» Відповідь самому Стінгу і слухачам здавалася очевидною: звичайно, росіяни люблять своїх дітей. А значить у нас з ними та сама анатомія тіла, вони такі ж люди, як ми. Ми можемо з ними співіснувати.

Стінг не читав повість "Тарас Бульба". Росіяни люблять своїх дітей, жінок, батьків. Але є для них цінності важливіші за сімейні. Ні діти, ні дружина, ні врешті сам цей чоловік не є найважливішим.

Особистої прихильності соромляться, близькими жертвують заради Великого. **«Росіянин думає і живе як солдат!.. Як солдат-завойовник»** (Маркіз де Кюстін) Росіяни осяяні внутрішнім, глибинним знанням про те, що саме Земля Руська - єдина у світі «богом обрана». Тільки росіяни - справжні люди, а інших людей немає сенсу всерйоз сприймати. Російська зневажливість до інших вражає автора «Исторія Русовъ», книги, що стала основним джерелом для «Тараса

³⁷ Володимир Шаров, «Будьте как дети»: Век за веком нас мучают бесы гордыни и избранничества, из-за них мы, будто воду, льем и свою кровь, и чужую, и отвечать ни за что не хотим.

³⁸ «Очерки Начальной Руси», А. Толочко, с. 280.

³⁹ В найновішому підручнику «Історії» під редакцією Мединського «великороссов» віднесли до підрозділу «русские люди». Відтепер повне визначення москвича слов'янського походження звучить як «российский русский великоросс»: «В истории России во все времена русские люди (а значит, и великороссы, и татары, и украинцы, и дагестанцы, и башкиры - все народы нашей великой страны)». Сторінка 410

Бульби»: «имели однако о себе непонятное высокомерие или какой-то гнусный обычай давать всемъ народамъ презрительныя названія, какъ-то Полячишки, Немчурки, Татаришки, и такъ далее.»⁴⁰

Месіанства надає російським людям відчуття переваги над іншими народами, Державі Російській надає основу політики: будь-якими засобами знищувати сусідів та терпіти кривавих деспотів, аби лише розширювати «Святу Землю».⁴¹ «Вони згодні поклонитися тигру замість Бога - аби лише не загинула їхня імперія»⁴²

До поневоленних народів немає жалості: «я же тебе, дурашка, добра желаю», і тому росіяни щиро ображаються, коли їх дорікають у жорстокому поводженні з полоненими (Катинь), у розправах над мирним населенням (Хайбах). Коли вся земля об'єднається під владою Білого Царя, настане Друге Пришестя. Всі вбиті воскреснуть і переконаються, що росіяни своєю кров'ю, своєю жорстокістю, від якої самі не мало настраждалися, всіх урятували. Росіяни хотіли б пояснити українцям, що у Голодоморі не було нічого особистого: не було мети вбити побільше людей, а єдиним завданням було об'єднання та Велике спрощення перед задуманою Батьком Сталінім війни, яка мала б стати останньою. І заради величчя цієї голодне немовля, що пробує пити з грудей мертвої матері, - ціна дрібна. Але, поки не з'явився в Росії новий Гоголь, який би літературно пояснив, що жителі українського села, занесеного на Чорну Дошку — чужі й безумовно заслуговують на смерть, українці продовжують ображатися.

Самовідчуття внутрішньої справжньої правоти допомагає росіянами витримувати найсуворіші випробування. Ця щира відданість місії «чтоб землю в Гренаде крестьянам отдать» при безумстві кінцевої мети дає російським загарбникам в Україні відчуття правоти, адже росіяни не для себе стараються, а для всіх. Вбиваючи, намагаючись захопити чужу землю, росіяни щиро вважають себе на стороні Добра.

Н.В. Гоголь передавав внутрішню суть речей. Саме з благородним рухом до мети йому хотілося асоціювати себе у Росії. Він почув те, що росіяни розуміли про себе, але не могли висловити. Козаки Тараса Бульби мають мало спільного з українськими козаками, але втілюють прагнення російської душі. Гоголь виправдовує жорстокість, жадібність, підлість російських воїнів (козаків) великою метою, покладеної на Росію самим «богом». Заради якої всі засоби чисті. Освічені російські письменники XIX століття надто вестернізувалися, щоб щиро і без інтелігентської рефлексії зобразити народних героїв, здатних вбивати та залишатися чистими, вішати священиків чужої віри, топити євреїв у Дніпрі та зберігати почуття внутрішньої правоти.

Повість «Тарас Бульба» написана в той час, коли вже відчувався стрімкий злет раціональної, ліберальної, егоцентричної європейської цивілізації. Порівнюючи себе з іноземцями, московити Нового Часу із прикрістю усвідомлювали неповноцінність. Для узгодження очевидної невідповідності убогої форми і пафосного наповнення, розвивається міф про особливу духовність, гностичну мудрість і непереможну силу, яка скривається під каптаном «святого мужика». Зовнішня недолугість, відсталість у науковому і культурному розвитку надається, як перевага чудесного «русского духа», московського геніального самородка над бездушною механічністю, вторинністю ремісників іноземців. Звідси феномен юродства, якому дійсно «аналогов нет» в європейській цивілізації.

Гоголівські козаки підкреслено не такі красиві, як поляки, не ведуть себе по-лицарські, але внутрішнім духом переважають іноземців. 9 вересня 2023 року, команда КВН «Камызяки»

⁴⁰ Історія Русовъ «<http://litopys.org.ua/istrus/istrus09.htm>

⁴¹ «... расширение империи есть единственный верный, надежный путь к Господу. Так или иначе, **прежде нежели под скипетром русского царя не окажется весь земной шар ... Царствие Божие не установится**» В. Шаров, «Будьте как дети», с. 299

⁴² «Збагнути Росію. Росія в 1839 році. Маркіз де Кюстін», с. 380

на окупованому Донбасі співає оду русському Васілю, який вбого одягнутий «с алюминиевой ложкой и туалетом на улице» тримає в страхі весь світ. [\(111\) Важный человек \(сержант Василий\) Александр Ванюшкин и Камызяки на Саур- могиле 2023 - YouTube](#) Предметом національної гордості стала саме та невідповідність форми і наповнення, яке спочатку шокувало москвитів у часи Великих Географічних Відкриттів, а потім в тому числі завдяки Гоголю, сформувала стандарт самозакоханості росіян. «Ніякий народ на землі не має більшого марнославства, більшої гордості, більшої хвальковитості і національного самолюбства ніж росіяни» (German de Lagny, "Le Knout et les Russes", 1853)

Голос російського народу команда КВН «Камызяки» дорікає американцям в самозванстві. Нібито «верят в то, что богом они [американці] избранная нация». З точки зору росіян, Білий Дім – це особливо підступний напад на російське первородство, бо назвою косплеїть Білого Царя московського. Можливо звідси така щира ненависть до країни, яка в двох світових війнах виступала союзником і головним рятівником росії.

У Росії особливо після повстання 1830 року наростало відчуття: «Раньше мы относились к себе серьезно, знали - мы избраны Богом и земля наша Святая.... А тут Бог будто привел в пустыню и бросил. Теперь кто мы, куда шли, зачем, и спросить не у кого»⁴³ "Тарас Бульба" створює псевдоісторичну картину героїчного минулого, яка стала фундаментом для самоідентифікації правильно російської людини. Нагадує захопленим читачам, що «ми - не такі, як вони». Що вся ця гуманність, права людини та інша нісенітниця, все це не серйозно. Справжня людина «живет, чтобы защищать веру и обычай».

Тарас Бульба жорстокий, але добрий справжньою добротою. Не наносною, європейською, а тією, що весь світ жаліє, хоча до відступників, хай навіть родичів, нещадна. Тарас Бульба має незаперечне право на життя та на смерть своїх близьких. Йому не потрібна зовнішня легітимність влади, він сам - абсолютна влада. Суворий, але справедливий батько. По якомусь ніби випадковому збігу, справжні Батьки Народу в історії Росії (Іван Грозний, Петро I, Сталін) вбивали чи призводили до загибелі своїх синів. Гоголь змушує Тараса Бульбу розділити долю російських самодержців, прислухаючись до свого героя, виділяє найголовніше:

Є Свята Правда. Є Святі Закони, перед якими бажання однієї людини нікчемні. І як би не були слабкі наші окремі ланки, всі ми, скільки нас не є, живота свого, сина свого не пошкодуємо, все довкола кров'ю залемо і нікого не пощадимо, «чтобы пришло наконец такое время, чтобы по всему свету разошлась и везде была бы одна святая вера»

КІНЕЦЬ

⁴³ «Возвращение в Египет». В Шаров.

Перелік Літератури

1. Балабко Олександр «Микола Гоголь. Між пеклом і раєм», Київ: «COOP Media», 2016. – 192 с.
2. Бояновська Едита «Микола Гоголь: між українським і російським націоналізмом, Київ: «Темпора», 2013. – 616 с.
3. Виноградов Игорь «Страсти по Гоголю. О духовном наследии писателя», Москва: «Вече», 2018. – 320 с.
4. Гоголь Николай «Полное собрание сочинений», в 14-ти томах. Москва: Изд. Акад. Наук СССР. 1937 – 1952.
5. Гоголь Николай «Собрание сочинений», в 7-ми томах. Москва: «Художественная Литература», 1986.
6. «Збагнути Росію. Свідчення очевидців від Геродота до Кюстіна», Упор. Олександр Палій, Київ, «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2022. – 400 с.
7. Ефимов, Николай. «Русь — новый Израиль». Казань: «Типографія Ф. П. Окишева», 1912.
8. Кралюк Петро «Таємний агент Микола Гоголь, або Про що розповідає Тарас Бульба», Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. - 176 с.
9. Савченко Віктор «Симон Петлюра», Київ: «Нора-Друк», 2016. – 469 с.
10. Толочко Алексей «Очерки Начальной Руси», Киев: «Лаурис», 2018. – 336 с.
11. Шаров Владимир «Будьте как дети», «Издательство АСТ: Редакция Елены Шубиной», 2017. – 448 с.
12. Шаров Владимир «Возвращение в Египет: выбранные места из переписки Николая Васильевича Гоголя (Второго)», Москва: «Текст, 2020. – 685[3] с.
13. Шаров Владимир «Искушение Революцией», Аудіокнига.